

КООПЕРАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ПОКРАЩЕННЯ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР COOPERATION AS ONE OF THE FACTORS FOR IMPROVING THE TECHNICAL SUPPORT OF GROWING GRAIN CROPS

У статті розглянуто основні напрями надходження сільськогосподарської техніки, необхідної для вирощування зернових культур. Аналіз механізму динаміки та особливостей купівлі тракторів прослідковано на прикладі компанії «АГСЛКО Україна». Розглянуто механізм оренди сільськогосподарської техніки, виконання робіт на орендних засадах. Основним регулюючим документом при цьому є договір оренди. Динаміку лізингових операцій відстежено на прикладі основних лідерів ринку лізингу України, якими є «Украгролізинг», «ОТП Лізинг» та «Приватбанк». Відзначено зміни на ринку лізингу на основі вартості укладених договорів. Одним із перспективних напрямів покращення забезпечення сільськогосподарських виробників технікою є кооперація. Твердження базуються на проаналізованому у статті досвіді Франції. Детально розкрито особливості машинно-технологічного кооперативу, призначення та основні принципи роботи. Зазначено організаційні та економічні ефекти, що можуть мати місце для учасників за такої форми співпраці.

Ключові слова: оренда, лізинг, сільськогосподарська техніка, кооперація, технічне забезпечення, придбання, структура.

В статье рассмотрены основные направления поступления сельскохозяйственной

техники, необходимой для выращивания зерновых культур. Анализ механизма динамики и особенностей покупки тракторов прослежен на примере компании «АГСЛКО Украина». Рассмотрен механизм аренды сельскохозяйственной техники, выполнения работ на арендных началах. Основным регулирующим документом при этом является договор аренды. Динамика лизинговых операций прослежена на примере основных лидеров рынка лизинга Украины, которыми являются «Украгролизинг», «ОТП Лизинг» и «Приватбанк». Отмечены изменения на рынке лизинга на основе стоимости заключенных договоров. Одним из перспективных направлений улучшения обеспечения сельскохозяйственных производителей техникой является кооперации. Утверждения базируются на проанализированном в статье опыте Франции. Подробно раскрыты особенности машинно-технологического кооператива, назначения и основные принципы работы. Указаны организационные и экономические эффекты, которые могут иметь место для участников при такой форме сотрудничества.

Ключевые слова: аренда, лизинг, сельскохозяйственная техника, кооперация, техническое обеспечение, приобретение, структура.

УДК 334.439:664.7

Колісник О.І.

здобувач

Білоцерківський національний аграрний університет

Kolisnyk Olesya

Bila Tserkva National Agrarian University

In the present article the author analyzes the dependence of the enterprise sizes, the area of cultivated lands and the availability of own equipment. The main directions of agricultural machinery arrivals that are necessary for grain crops growing are considered and they include the following: 1) the purchase of new agricultural machinery; 2) the rent; 3) fieldwork on a contractual basis; 4) finance leasing; 5) creation of service cooperatives for the joint purchase and use of agricultural machinery. An analysis of the mechanism of dynamics and peculiarities of buying tractors was followed by the example of the company "AGSOLKO Ukraine". The emphasis is placed on the main importers and business entities that create a demand. The space location of buyers and the dynamics of the purchasing are analyzed. The mechanism of renting agricultural machinery and performing works on lease basis are considered. The main regulatory document is the lease agreement. The acceptance and transfer certificate of agricultural machinery, a list and scope of work that will be provided by the lessor, the cost accounting of mechanized operations and others are attached to the lease agreement. The dynamics of leasing transactions is monitored on the example of the main leaders of the Ukrainian leasing market: "Ukragroleasing", "OTP Leasing" and "Privatbank". The leasing market changes are indicated on the basis of the value of the concluded contracts. The structure of the agricultural machinery transferred to agrarian lessor is analyzed. In highlighting this type of operations, the emphasis is placed on both advantages and disadvantages. Cooperation was noted as one of the promising directions for improving the provision of equipment to agricultural producers. Statements are based on the French experience that is analyzed in the article. Details of the peculiarities of the machine-technological cooperative, the purpose and basic principles of work are found out. The groups of cooperatives are distinguished depending on the categories of agricultural producers. The main organization and economic effects that may occur for participants in this form of cooperation are indicated. The peculiarities of functioning of these cooperatives and the possibility of their creation and further distribution in Ukraine are considered.

Key words: rent, leasing, agricultural machinery, cooperation, technical support, purchasing, structure.

Постановка проблеми. Прибутковість сільськогосподарського виробництва прямо залежить від рівня матеріально-технічного забезпечення та ефективності й доцільності його використання. Аграрії повинні сформувані та вибрати найбільш економічно вигідний спосіб отримання та експлуатації сільськогосподарської техніки. Це забезпечить безперебійність виробничого процесу, мінімізує втрати врожаю та зменшить собівартість продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізом матеріально-технічного забезпечення та пошуком шляхів поновлення й раціонального використання основних засобів займалися

Я.К. Білоусько, В.О. Галушко, О.В. Захарчук, Ю.О. Лупенко та інші вчені [5]. Основні засади інноваційного розвитку аграрних підприємств та ролі в ньому лізингу розглядаються в роботах Г.М. Підлісецького, Я.І. Костецького. Проблема розвитку та функціонування кооперації в сільському господарстві займалися В.В. Зіновчук, М.Й. Малік, П.В. Пивовар. Детального вивчення потребує механізм комплексного забезпечення та використання сільськогосподарської техніки, пріоритетну роль при цьому відіграє кооперація.

Постановка завдання. Метою статті є пошук найоптимальнішого способу забезпечення та

використання сільськогосподарської техніки під час вирощування зернових культур різними формами господарювання залежно від розміру та площі оброблюваних земель.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Технічне забезпечення є основою виконання робіт у задані агротехнічні строки та гарантією зниження витрат на вирощування врожаю. Воно має свої особливості залежно від розмірів оброблюваних сільськогосподарських угідь та організаційно-правових форм господарювання. Для прикладу розглянемо та проаналізуємо ситуацію з тракторами та комбайнами в Україні за останні роки.

Найбільше тракторів (19%) мають підприємства, у користуванні яких перебуває від 1000 до 2000 га сільськогосподарських угідь. Друге місце посідають малі підприємства (100,1-500 га), що мають 15% від загальної кількості. Третю позицію займають великі підприємства (2000,1-3000 га), що мають 13%. Отже, на середніх та великих виробників припадає понад 60% усіх тракторів. Схожою є картина щодо зернозбиральних комбайнів [6].

Найбільшу кількість зазначеної сільськогосподарської техніки за аналогічний період (понад 40%) мають господарські товариства. Друге місце посідають фермерські господарства, що мають близько 30% тракторів та зернозбиральних комбайнів. Приватні підприємства, займаючи третю позицію, мають 16%. Частина ж кооперативів є незначною (всього 4%) [2, с. 48-55].

Для виконання всіх етапів технологічного процесу вирощування сільськогосподарських культур виробники вдаються до таких кроків, як придбання нової сільськогосподарської техніки, оренда, виконання польових робіт на договірних засадах, лізинг, створення обслуговуючих кооперативів для спільного придбання та використання сільськогосподарської техніки.

Розглянемо ці кроки поетапно. Механізм, динаміку та особливості купівлі тракторів прослідкуємо на прикладі компанії «АГСЛКО Україна», що працює на ринку України з 2015 року. Основним імпортером сільськогосподарської техніки, зокрема тракторів, є Білорусія. В загальному її імпорті, що становить 18091 млн. грн., 99% має ВАТ «Мінський тракторний завод».

Другу позицію посідає «JOHN DEERE International GmbH» (0,73%), яка імпортує тракторів на суму 536,95 млн. грн. На «TURK TRAKTOR» та «AGRO INTERNATIONAL GmbH» припадають 0,33% та 0,25% відповідно (241,94 та 182,22 млн. грн.).

Високий попит на трактори «Мінського тракторного заводу» пояснюється насамперед їх ціновою політикою, адже їх вартість коливається від 320 до 400 тис. грн. Вартість сільськогосподарської техніки виробника «JOHN DEERE International GmbH» становить 450-800 тис. грн., хоча є окремі моделі. вартість яких сягає мільйона. Ціна на трак-

тори «TURK TRAKTOR» становить в середньому 750 тис. грн. Одним з імпортерів, що має найдорожчу техніку, є «AGRO INTERNATIONAL GmbH», вартість тракторів якого коливається від 1,5 до 7,4 млн. грн. [4, с. 96-97].

Попит на імпортовану сільськогосподарську техніку залежить від територіального розміщення покупця й також має свої особливості. Лідером в загальному обсязі закупівель є Миколаївська область, яка протягом минулого року придбала тракторів на суму 53145 млн. грн., що становить 72,36% від загального обсягу. Другу позицію за обсягами закупівель техніки займає Дніпропетровська область, частка якої становить 24,31%. Третю та четверту позиції зайняли Київська та Харківська області, на які припадають 1,31% та 1,28% відповідно. Причиною цього є не лише менша площа оброблюваних сільськогосподарських земель, але й фінансові можливості підприємств та географічна мережа збуту фірми [3, с. 52-57].

Отже, більшість сільськогосподарської техніки на Україні має імпортне виробництво; найбільш привабливими для вітчизняних покупців за критеріями «ціна – якість» є трактори ВАТ «Мінського тракторного заводу»; основними покупцями є товариства з обмеженою відповідальністю, зокрема сільськогосподарські та акціонерні.

За недостатності власної техніки сільськогосподарські виробники можуть звертатися за допомогою до фірм-посередників, які надають в оренду необхідну техніку. Перевагу оперативній оренді віддають здебільшого у двох випадках:

1) коли підприємству необхідно виконати певну разову роботу або щорічні невеликі за обсягом роботи, для яких потрібна спеціалізована техніка, а її купівля економічно недоцільна через надто високі постійні витрати на одиницю виконуваних цією технікою робіт;

2) коли підприємство намагається розширити масштаби виробництва, але має обмежені можливості одержання кредитів, встановилися високі процентні ставки на них, наявні сприятливі умови оренди.

Основним регулюючим документом під час оренди сільськогосподарської техніки є договір оренди. До договору оренди додаються акт прийому-передачі сільськогосподарської техніки, перелік та обсяг робіт, які будуть надані орендодавцем, калькуляція вартості механізованих робіт. Розмір орендної плати за користування без урахування паливно-мастильних матеріалів розраховується окремо за кожним видом культур в розрахунок на 1 га із зазначенням загальної площі.

Щоби зробити висновок про доцільність оренди техніки, потрібно здійснити аналіз вартості придбання техніки шляхом визначення річної суми витрат на її утримання в розрахунок на одиницю виконаних робіт, а також порівняти це з орендною

платою та іншими витратами, якщо такі передбачені договором оренди.

У сільському господарстві України оренда техніки як новий тип виробничих відносин між аграрними товаровиробниками лише започатковується. З цієї причини ще не зовсім відпрацьовані такі основні елементи названих відносин, як типи оренди техніки, її термін, розмір орендної плати, розподіл витрат між орендарем та орендодавцем.

Досить часто сільськогосподарські виробники у зв'язку з нестачею техніки почали вдаватися до послуг сторонніх організацій, що виконують сільськогосподарські роботи своєю технікою. Ці відносини також мають договірний характер. Обов'язковими елементами договірних зобов'язань сторін є акт виконаних робіт та оплата на весь комплекс робіт чи в розрізі.

Ще одним способом покращення технічного забезпечення сільгоспвиробників і, як наслідок, підвищення ефективності виробництва є лізинг. Він є специфічною формою інвестиційного фінансування, альтернативою традиційному кредитуванню та використанню власних фінансових ресурсів.

Всі лізингові операції поділяються на дві основних групи, а саме оперативний та фінансовий лізинг. Фінансовий лізинг є операцією, яка має повну окупність. Платежі орендного призначення відшкодовують витрати та забезпечують прибуток фіксованого виду для лізингодавця. Саме цей вид є найбільш вигідною формою забезпечення сільськогосподарською технікою [1].

Останніми роками основними представниками ринку лізингу України є такі.

1) Компанія «Украгролізинг», створена у 2001 році для забезпечення аграріїв технікою, яка отримувала раніше значну підтримку з державного бюджету. У 2017 році вона заключила договорів на купівлю сільгосптехніки на 107,5 млн. грн, з яких близько 40% припадає на трактори, 22% – на зернозбиральні комбайни.

2) Компанія «ОТП Лізинг», в портфелі якої найбільша частка договорів припадає саме на сільськогосподарських виробників. Вона передала 110 одиниць техніки на суму 85 млн. доларів.

3) «Приватбанк» також працює у сфері лізингу. За 2017 рік він уклав 32 угоди на суму 68 млн. грн. На початку 2018 року в банку було майже 300 лізингових угод вартістю 300 млн. грн.

Як повідомляє «iAgro», ринок лізингу в Україні стрімко зростає. Якщо в першому півріччі 2017 року вартість укладених договорів лізингу в агросекторі складала 2161 млн. грн., то в першому півріччі 2018 року – 2773 млн. грн.

Згідно з даними асоціації «Українське об'єднання лізингодавців» всього компанії-члени в січні-червні минулого року надали в лізинг 669 об'єктів сільськогосподарського значення. Серед 297 тракторів, переданих в лізинг, най-

більшим попитом користувались «Біларус», «New Holland» і «Case», серед комбайнів – «New Holland», «John Deere» і «Claas» [9].

В структурі аграрної техніки, яку компанії-лізингодавці, що входять до УОЛ, передали аграріям, найбільшу частку займають трактори (36,2%), агрегати для обробки ґрунту (17,7%), комбайни (10,9%), жатки (9,8%), сіялки (6,2%), оприскувачі (5,6%) [7, с. 217-220].

Звичайно, лізинг дає змогу швидко придбати майно й почати його експлуатацію без значних одноразових капіталовкладень. До того ж вивільняються значні кошти для вирішення першочергових завдань.

Однак поряд з вищезазначеними перевагами лізинг має недоліки:

- тривалість укладання лізингової угоди, адже на підготовку фінансової лізингової угоди витрачається значно більше часу, ніж на підготовку контракту на купівлю;

- вищі адміністративні витрати;

- вимагання умовами укладення договору лізингу стати на облік у Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг;

- досить високий ризик лізингових операцій з невеликими аграрними підприємствами для лізингодавця через відсутність чіткої державної підтримки.

Іншим способом покращення забезпеченості сільськогосподарських виробників технікою і, відповідно, підвищення ефективності виробництва є створення кооперативів зі спільного використання техніки.

Це особливий тип кооперативів, який ще недостатньо поширений в Україні, але дуже розвинений в Західній Європі. Прикладом може стати Франція, де тривалий час функціонують кооперативи щодо спільного використання техніки. В цій країні нараховуються 10 тис. таких формувань, що обслуговують більше 250 тис. фермерських господарств (25% від загальної кількості). Крім того, такі кооперативи мають державну підтримку у вигляді пільг, оподаткування під час купівля нових технічних засобів [8, с. 131-132].

Такий тип кооперативних об'єднань дає змогу раціонально використовувати сільськогосподарську техніку, а також зменшити витрати членів на механізацію виробничих процесів та збільшити урожайність сільськогосподарських культур. Кооператив зі спільного використання техніки – це насамперед група сільськогосподарських товаровиробників, які вирішили розділити власність та спільно використовувати техніку, яку індивідуально вони б не могли використовувати на повну потужність або придбати окремо за власні кошти.

Призначеннями такого кооперативу є:

- придбання техніки, яку недоцільно тримати в одноосібному володінні;

- організація оптимального використання техніки своїх членів-клієнтів;

- уникнення зайвих ринкових посередників;
- вихід на стабільні, зокрема міжнародні, ринки технічних засобів виробництва;
- використання професійного управлінського персоналу.

Члени машинно-технологічного кооперативу самостійно визначають правила забезпечення його ефективного функціонування відповідно до принципів кооперації:

1) під час створення кооперативу або купівлі нової сільськогосподарської техніки кожен дійсний член або майбутній член зобов'язується використовувати кожну одиницю техніки у визначеному обсязі (кількість гектарів, годин або днів);

2) кожен член бере участь у фінансуванні техніки пропорційно обсягу використання, на який він погодився (пропорційно своїм зобов'язанням щодо діяльності);

3) слід забезпечувати використання техніки на повну потужність (за досягнення максимальної потужності прийняття інших членів стає неможливим);

4) під час володіння кооперативом різних типів техніки кожен член має вибір у використанні однієї чи декількох одиниць техніки (зобов'язання визначаються на період амортизації техніки) [10].

Протягом амортизаційного періоду кожен член повинен відшкодувати постійні витрати (видатки) на техніку, для використання якої він вступає до кооперативу. Відшкодування здійснюється членом кооперативу пропорційно його зобов'язанням з діяльності, навіть якщо він не використовує техніку у запланованому обсязі.

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи – це неприбуткові організації, які створюються сільськогосподарськими виробниками й управляються ними на демократичних засадах, забезпечують своїх членів послугами, необхідними їм для ведення власних господарств.

Право членства й власності у такому кооперативі мають лише сільськогосподарські товаровиробники, які одночасно є його клієнтами. Кооператив обслуговує також тих, хто не є членом кооперативу, але на інших умовах. Власність членів кооперативу формується у вигляді паїв, що поступово створюються, обліковуються та повертаються в порядку, передбаченому статутом кооперативу.

Основними організаційними та економічними ефектами, які отримують члени сільськогосподарських кооперативів зі спільного використання техніки, є:

- значний внесок у продовольчу безпеку країни;
- підтримка вітчизняного виробника сільськогосподарської техніки;
- підтримка малого та середнього аграрного бізнесу;
- збільшення податкових надходжень до Державного бюджету країни;

- підвищення рівня зайнятості та зменшення безробіття на селі;
- покращення соціальної сфери сільських територій.

Висновки з проведеного дослідження. Задля підвищення рівня технічного забезпечення виробники повинні вдаватися до найбільш прийнятних для них способів та шляхів. Це може бути не лише оренда, купівля, лізинг, але й комплекс заходів. Особливо перспективною може стати кооперація.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про лізинг : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_104800-98 (дата звернення: 05.03.2019).
2. Захарчук О.В. Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 48-55.
3. Збарська А.В., Алексеева Ю.Ю. Матеріально-технічне забезпечення сільських домогосподарств. *Економіка АПК*. 2017. № 12. С. 52-57.
4. Ведення українського агробізнесу в Україні 2018. *Український клуб аграрного бізнесу*. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/poperedni_vidannya_doing_agribusiness/vipusk_2018_r (дата звернення: 05.04.2019).
5. Лупенко Ю.О. та ін. Довідник економіста сільськогосподарського підприємства / за ред. Ю.О. Лупенка, О.В. Захарчука. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 600 с.
6. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві. *Статистичний збірник*. 2016. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2019).
7. Костецький Я. Лізинг як інструмент інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного сектору економіки. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1. С. 217-221.
8. Пивовар П. Функціонування кооперативів зі спільного використання сільськогосподарської техніки: досвід Франції. *Економіка АПК*. 2012. № 8. С. 130-133.
9. «Укragролізинг» в 2017 году заключил договор на покупку сельхозтехники на 107,5 млн. гривен. *УкragроКонсалт*. URL: <http://www.ukragroconsult.com/news/ukragrolizing-v-2017-god-zaklyuchila-dogovorov-na-pokupku-selhoztehnik-na-107-5-mln-griven> (дата звернення: 05.03.2019).
10. Peyon J.-P. La cooperation agricole en France: Etude géographique – des grands organismes cooperatives. These d'Etat. Universite Parie, 2003.

REFERENCES:

1. Pro lizynh : Zakon Ukrainy [About leasing: Law of Ukraine] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_104800-98 (data zvernennya: 05.03.2019).
2. Zaxarchuk O.V. (2019) Texnichne zabezpechennya sil'skogospodars'ky'x pidpry'emstv v Ukrayini [Technical maintenance of agricultural enterprises in Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 70-76.
3. Zbars'ka A.V., Aleksyeyeva Yu.Yu. (2017) Material'no-texnichne zabezpechennya sil's'ky'x domogospodarstv [Mentally and technical support of rural households]. *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 52-57.

4. Vedennya ukrayins'kogo agrobiznesu v Ukraini 2018 [Ukrainian agribusiness in Ukraine 2018]. *Ukrainian Agribusiness Club*. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/poperedni_vidannya_doing_agribusiness/vipusk_2018_r (accessed: 5 April 2019).

5. Lupenko Yu.O., Zaxarchuk O.V., Pugachov M.I. ta in. (2018) Dovidnyk ekonomista sil's'kogospodars'kogo pidpry'emstva [Handbook of the economist of the agricultural enterprise]. Yu.O. Lupenka, O.V. Zaxarchuka (ed.). Kyiv : NNTs IAE (in Ukrainian).

6. Nayavnist' sil's'kogospodars'koyi texniki' ta energety'chny'x potuzhnostej u sil's'komu gospodarstvi 2016 [Availability of agricultural machinery and power facilities in agriculture 2016]. *Statistical Collection*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 5 March 2019).

7. Kostecz'kyj Ya.I. (2016) Lizy'ng yak instrument investy'cijno – innovacijnogo rozvy'tku agrarnogo sektoru ekonomiky [Leasing as an instrument of investment

and innovation development of the agrarian sector of the economy]. *Innovative economy*, no. 1, pp. 217-221.

8. Py'vovar P.V. (2012) Funkcionuvannya kooperaty'viv zi spil'nogo vy'kory'stannya sil's'kogospodars'koyi texniki': dosvid Franciyi [Functioning of agricultural machinery co-operatives: French experience]. *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 130-133.

9. "Ukragrolizing" v 2017 godu zaklyuchil dogovorov na pokupku sel'khoztekhniki na 107.5 mln. griven [Ukragroleasing in 2017 concluded contracts for the purchase of agricultural equipment in the amount of 107.5 million hryvnas]. UkrAgroKonsalt. URL: <http://www.ukragroconsult.com/news/ukragrolizing-v-2017-god-zaklyuchila-dogovorov-na-pokupku-selkhoztehniki-na-107-5-mln-griven> (accessed: 5 March 2019).

10. Peyon J.-P. La cooperation agricole en France: Etude géographique – des grands organismes cooperatives. These d'Etat. Universite Parie, 2003.